

<https://doi.org/10.59911/conf.2023.37>

УДК 551.1/.4 (477)

**НАУКОВОМУ ОБ'ЄКТУ «КОЛЕКЦІЯ ФОСИЛІЙ
РОСЛИННИХ І ТВАРИННИХ РЕШТОК
ПАЛЕОНТОЛОГІЧНОГО МУЗЕЮ ЛЬВІВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА
ФРАНКА» НАДАНО СТАТУС НАЦІОНАЛЬНОГО
НАДБАННЯ**

Тузяк Я.М.

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Грушевського, 4. Львів, Україна
yarynatuzyak@gmail.com*

Розглянуто проблему збереження унікального природного наукового об'єкта "Колекція фосилій рослинних і тваринних решток Палеонтологічного музею Львівського національного університету імені Івана Франка", який має виняткове значення для вітчизняної та світової науки. Схарактеризовано історію започаткування Колекції, її склад, рідкісні, цінні й унікальні знахідки. Обґрунтовано надання Колекції статусу національного надбання.

Ключові слова: колекція фосилій, Палеонтологічний музей, національне надбання, рослинні і тваринні рештки.

**SCIENTIFIC OBJECT «COLLECTION OF FOSSILS OF
PLANT AND ANIMAL REMAINS OF PALEONTOLOGICAL
MUSEUM OF IVAN FRANKO NATIONAL UNIVERSITY OF
LVIV» HAS BEEN GRANTED NATIONAL HERITAGE
STATUS**

Tuzyak Ya.M.

*Ivan Franko National University of Lviv,
st. Hrushevsky, 4. Lviv, Ukraine, yarynatuzyak@gmail.com*

The article considers the problem of preserving the unique natural scientific object «Collection of fossils of plant and animal remains of the Paleontological Museum of Ivan Franko National University of Lviv» which is of exceptional importance for domestic and world science. The history of the discovery of the Collection, its composition, rare, valuable and unique finds are described. It is justified to grant the Collection the status of a national treasure.

Keywords: collection of fossils, Paleontological museum, national treasure, plant and animal remains.

4 листопада 2022 року Уряд з метою збереження унікальних наукових об'єктів, які мають виняткове значення для вітчизняної та світової науки, надав статус національного надбання “Колекції фосилій рослинних і тваринних решток Палеонтологічного музею Львівського національного університету імені Івана Франка”. Колекція складається із монографічних зібрань (4850 одиниць) та науково-тематичних експозиційно-виставкових зібрань (5825 одиниць), і немає аналогів в Україні та світі [2].

Колекція фосилій рослинних і тваринних решток – це справжнє творіння природи, законсервоване у камені. Зразки становлять вагому цінність для науки, адже є свідченням життя, яке вирувало на нашій планеті сотні, мільйони і мільярди років тому, і не підлягають відтворенню.

Добре збережені фосилії створюють уявлення про морфологічні особливості організмів, які мешкали у далекому минулому, їх спосіб життя. Вони також відіграють головну роль при з'ясуванні «біографії» Землі – послідовності подій, яку науковці відтворюють за повнотою геологічного і палеонтологічного літопису.

Загалом Колекція фосилій рослинних і тваринних решток Палеонтологічного музею представлена фіто- і зоофосиліями (95 %): стовбури, кора, стебла, листя, водорості, цілі скелети та їхні фрагменти, зовнішні і внутрішні ядра, сліди життєдіяльності.

Деякі з них є унікальними, рідкісними та цінними формами, які були вперше виявлені й описані з території України. Ці експонати мають світове значення.

«Колекція фосилій рослинних і тваринних решток Палеонтологічного музею Львівського національного університету імені Івана Франка» на відміну від аналогів містить [1, 3–5, 7]:

- Унікальну і рідкісну едіакарську/вендську фауну – вид примітивних багатоклітинних безскелетних сидячих організмів з особливою морфологічною будовою, виявлених в межах Волино-Поділля. Ці організми і розрізи, з яких вони походять, перебувають під егідою ЮНЕСКО. Сьогодні вони відомі на усіх континентах та відрізняються особливостями морфологічної будови решток, що зумовило дискусії у

наукових середовищах щодо їхнього систематичного положення.

- Різноманіття фосилій з силуру Волино-Поділля, розрізи яких вважають еталонними для Східно-Європейської платформи і можуть заслуговувати на світове визнання.
- Фосилії (головоніг молюски) з мезозою Паризького басейну, розрізи яких прийнято Міжнародною геологічною спільнотою за глобальні стратотипи границь глобальних стратиграфічних підрозділів – систем, відділів, ярусів мезозойської ери.
- Зібрання голотипів слідів життєдіяльності О.С. Вялова, вперше виявлених й описаних з міоценових (неогенових) молас Передкарпаття (Вялов, 1966 та ін.) – унікальних і єдиних в Європі. Сьогодні відомо лише декілька таких місць – це Угорщина, Долина Смерті (США), Казахстан, кожне з яких унікальне і не мають аналогів.
- Рештки мамонта (зуби, бивні, лопатки, ребра, ступні, крижові та шийні хребці, частини хребта, передні та задні кінцівки), виявлені в околицях м. Львів та в кар'єрі с. Олексіївка Миколаївської обл. Цінність їх полягає у повноті знахідок скелетів вимерлої тварини та у місці локалізації (знайдені в регіоні, де розташований Палеонтологічний музей).
- Фосилії іхтіозавра (*Ichthyosaurus tenuirostris* Con.), птерозавра (*Pterodactylus antiquus*) – літаюча рептилія, морської лілії, які походять з літографських сланців та вапняків юрського віку території Золенгофен (Німеччина). Це місце за кількістю й різноманіттям знахідок унікальних викопних немає аналогів. Тут видобували світлі вапняки для будівництва ще за часів Римської імперії. Золенгофен подарував світу близько семисот видів різноманітних викопних доброго збереження. Серед них риби, рептилії, іхтіозаври, літаючі ящери, медузи, сліди життєдіяльності, морські лілії, креветки, молюски, корали, раки та ін.
- Червоні корали, що перебувають на межі зникнення, видобуток яких здійснюється за ліцензією.
- Інклюзії у бурштині, що походять з єдиного родовища в Україні – Радивилівського району (Рівне), яке називають бурштиною столицею України і характеризується

унікальним забарвленням та включеннями фосилій, які мають велику цінність для досліджень, оскільки є ідеально збереженими.

- Фосилії з глобального стратотипу девонських відкладів Чехії, які є еталоном для порівняння світового значення.
- Зібрання флори з кам'яновугільних відкладів Чехії, Англії, США, Канади, України в експозиції Палеонтологічного музею, які є унікальним матеріалом для порівняння і містять різні фрагменти (частини) рослин – стовбури, кору, листя, стебла.
- Відбитки риб з відкладів Західної і Східної Європи (залишки панцирних риб з нижнього девону Шотландії, кладовище девонських панцирних безщелепних із Волино-Поділля, колекція решток риб з менілітових сланців Карпат), що формують уявлення про морфологію таксонів та середовище побутування і належить до рідкісних знахідок.
- Рештки мамонта, виявлені в околицях Львова та в кар'єрі села Олексіївка Миколаївської області.

Основою закладення Колекції мікро- і макрофосилій хребетних і безхребетних організмів Палеонтологічного музею Львівського національного університету імені Івана Франка слугували зібрання решток палеоорганізмів, започаткованих у першій половині XIX ст. Зібрання давньої фауни відомого австрійського геолога Л. Цейшнера (1825) був першими палеонтологічним матеріалом, який спочатку (з 1852 р.) експонували у Мінералогічному, а згодом у новоствореному Геологічному музеї. У 1905 р. з ініціативи проф. Р. Зубера – першого завідувача кафедри геології, на підставі палеонтологічних зібрань закладено підвалини Геологічного, а згодом Палеонтологічного музею у Львівському Університеті [1, 7]. Станом на 2022 р. її кількість становить 18 000 одиниць зберігання рідкісних, цінних й унікальних представників мікро- і макрофосилій, виявлених у різновікових відкладах (від едіакарію/венду до антропогену) усіх континентів, і відображає науково-дослідний доробок різних поколінь геологів й палеонтологів, які працювали у Львівському Університеті з часів його заснування і до сьогодні.

Вивчення об'єктів Колекції мікро- і макрофосилій хребетних і безхребетних організмів Палеонтологічного музею Львівського національного університету імені Івана Франка дали можливість науковцям створити уявлення та зробити перші висновки щодо геологічної будови теренів Заходу України і перетворили геологічні науки, у тому числі, їх складову палеонтологію, з пізнавальної у фундаментальну з прикладним аспектом – пошуком родовищ корисних копалин і сприяти нарощенню мінерально-сировинної бази України.

Колекція фосилій рослинних і тваринних решток Палеонтологічного музею Львівського національного університету імені Івана Франка – це носій неоціненної інформації про науково-дослідну та навчально-освітню діяльність, природу краю, його історію. Завданням Колекції – бути не лише науковим й духовним надбанням, але пропонувати нове бачення, нове осмислення, розуміння тієї чи іншої проблеми, надихати на розвиток, продукування і пропагування нових ідей.

На сучасному етапі музейні колекції отримують нове переосмислення. Фосилії – це не лише творіння природи, які не підлягають відтворенню, це ще й матеріал, який дає відповіді на цілий спектр питань – хто існував, коли існував, який вигляд мав, який спосіб життя вів, за яких обставин (чинників) з'явився і чому зник, чи має аналоги в інших регіонах планети Земля. Крім того, виникає питання про час появи конкретної групи рослин і тварин [6, 7]. Перспективою розвитку Колекції фосилій рослинних і тваринних решток Палеонтологічного музею є збереження, примноження та використання з науково-дослідною та навчально-освітньою метою матеріальних і духовних надбань геології та палеонтології України й світу. Обмін ідеями, досвідом щодо організації, розвитку та функціонування з вітчизняними та закордонними науково-дослідними інституціями.

Зібрання не мають аналогів в Україні та світі, оскільки на обмеженій території (у кількості м²) містить таке різноманіття фосилій «у просторі і часі», яке неможливо зустріти в Природі;

Науково-дослідний доробок з використанням об'єктів зібрань становить понад 250 наукових праць геологів і палеонтологів різних поколінь і національностей.

Значення для розвитку вітчизняної й світової наук про Землю з їх фундаментальним і прикладним аспектами: розумінням і уявленням про геологічну будову території України, побудовою моделей осадових басейнів, у тому числі, Державної геологічної карти України, до виявлення родовищ корисних копалин та зміцнення мінерально-сировинної бази України заслуговує на почесне місце в національній (науковій і геологічній) спадщині України.

Колекція фосилій рослинних і тваринних решток Палеонтологічного музею Львівського національного університету імені Івана Франка розташована у стінах геологічного факультету по вулиці Михайла Грушевського, 4, в будівлі XVII ст., яка належить до історико-архітектурної спадщини м. Львів, та включена у Всесвітню спадщину ЮНЕСКО. На сучасному етапі вона формує 8 відділів – Відділ систематичної палеонтології, Монографічний відділ, Відділ з механогліфами – осадовими текстурами, виникнення яких зумовлене фізичними чинниками середовища, Відділ іхрофосилій і палеоекології, Відділ історичної геології, Відділ палеоботаніки, Відділ фосилій м. Львова та його околиць, Відділ біоти антропогену, Відділ природного каміння, яке формує мінерально-сировинну базу України.

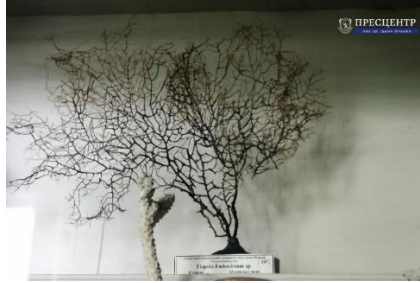
Відділ природного каміння, що формує мінерально-сировинну базу України

Відділ історичної геології

Відділ систематичної палеонтології

Відділ палеоботаніки

Відділ біогліфів (іхнофосилій) і механогліфів

Відділ палеоекології

Перелік використаної літератури

1. Вялов О.С., Венглинский И.В., Голев Б.Т., Горецкий В.А., Горбач Л.П., Кудрин Л.Н. Геологический музей Львовского государственного университета им. Ив. Франко. Краткий путеводитель. Львов. 1956. 29 с.
2. Положення про порядок визначення наукових об'єктів, що становлять національне надбання, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 19 жовтня 2016 р. № 723.
3. Тузяк Я.М. Створення палеонтологічної інформаційної системи «PaleoData» на базі ICIP для Палеонтологічного музею та лабораторії Палеонтологічних досліджень геологічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка // *Еволюція органічного світу та етапи геологічного розвитку Землі: матер. XXXV сесії Палеонт. т-ва НАН України (Львів, 19–22 травня 2014 р.)*. Київ, 2014. С. 147.
4. Тузяк Я.М., Бакаєва С.Г. Музейні засоби збереження геологічних об'єктів // *Природничі музеї та їх роль в освіті і науці* (Київ, 27–30 жовтня 2015 р.). Київ, 2015. С. 123–124.
5. Тузяк Я. Палеонтологічний музей Львівського національного університету на межі тисячоліть: історія, етапи становлення, сучасний стан // *International scientific and practical conference “Challenges, threats and developments in biology, agriculture, ecology, geography, geology and chemistry”*: conference proceedings, July 2–3. Lublin: “Baltija Publishing”, 2021. P. 186–190.
6. Ksepka D.T., Parham J.F., Allman J.F. et al. The Fossil Calibration Database, A New Resource for Divergence Dating // *Systematic Biology* 64(5). 2015. April. P. 1–13. DOI:[10.1093/sysbio/syv025](https://doi.org/10.1093/sysbio/syv025)
7. Tuzyak Ya. [From paleontological collections to the Paleontological Museum of Lviv University as an object of historical, cultural and natural values](https://doi.org/10.15421/112172) // *Journ. Geol. Geograph. Geoecology*. 2021. No. 30 (4). P. 781–793. <https://doi.org/10.15421/112172>